

УДК 658

Шляхи підвищення рівня прибутковості вітчизняних підприємств у сучасних умовах господарювання

Гаватюк Л.С.

кандидат економічних наук,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Перегіняк Н.М.

студент
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

У статті розкрито сутність, значення прибутковості та її роль для функціонування підприємства на ринку. Визначено, що прибутковість характеризується прибутком та рентабельністю, розкрито їхню суть. Зазначено фактори, які впливають на прибутковість підприємств. Досліджено рівень прибутковості вітчизняних підприємств. Запропоновано шляхи підвищення рівня рентабельності та прибутковості підприємств у сучасних умовах господарювання.

Ключові слова: дохідність, прибуток, збиток рентабельність, підвищення.

Гаватюк Л.С., Перегіняк Н.М. ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ ПРИБЫЛЬНОСТИ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

В статье раскрыты сущность, значение доходности и ее роль для функционирования предприятия на рынке. Определено, что доходность характеризуется прибылью и рентабельностью, раскрыта их суть. Указаны факторы, влияющие на прибыльность предприятий. Исследован уровень доходности отечественных предприятий. Предложены пути повышения уровня рентабельности и прибыльности предприятий в современных условиях хозяйствования.

Ключевые слова: доходность, прибыль, убыток, рентабельность, повышение.

Gavatuk L.S., Pereginak N.M. WAYS TO IMPROVE PROFITABILITY OF NATIONAL ENTERPRISES IN MODERN MANAGEMENT CONDITIONS

An article reveals an essence and meaning of profitability and its role for the functionality of enterprise on the market. Identified that profitability is characterised by the profit and efficiency, disclosed its meaning. Stated factors that influence profitability of enterprises. Researched profitability level of national enterprises. Offered ways of improvement of efficiency level and profitability of enterprises in modern conditions of management.

Keywords: profitability, profit, loss, efficiency, increases.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Прибутковість та дохідність підприємства є одними з найголовніших показників, що відображають фінансовий стан підприємства. Вони визначають мету підприємницької діяльності, проте сьогодні в умовах фінансової кризи економіки України спостерігається тенденція до значного зниження рівня доходів суб'єктів господарювання, що призводить до зменшення прибутковості чи навіть збитковості багатьох підприємств. У зв'язку із цим управління підприємством вимагає знаходження шляхів підвищення прибутку та прибутковості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Прибутковості підприємства приділяється значна увага з боку науковців. Зокрема, дану тему досліджували такі автори: І.Ю. Єпіфанова, В.С. Гуменюк, Т.В. Романова, Є.О. Даровський, О.В. Мелень, Ю.Ю. Холондач, К.О. Чигріна, Н.Б. Ярошевич.

Разом із тим залишається необхідність проведення дослідження щодо пошуку та аналізу факторів, які формують прибуток підприємства в сучасних умовах.

Головним завданням сучасного етапу розвитку економіки є оволодіння підприємцями та керівниками ефективними методами управління підприємством, організації виробництва та реалізації продукції, за допомогою яких можна отримати найбільший прибуток. Прибутковість підприємства є найважливішим показником його розвитку, оскільки за відсутності стратегічних напрямів розвитку та належного рівня прибутковості підприємства можуть поступово втрачати ліквідність і зрештою банкрутувати, а зростання прибутковості означає збільшення потенційних можливостей підприємства, підвищення ступеня його ділової активності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження теоретичних основ прибутковості підприємства, рівня прибутковості вітчизняних підприємств та шляхів її підвищення за сучасних умов господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Абсолютним вимірником прибутковості підприємства є прибуток, його наявність свідчить про ефективність діяльності, але лише за значенням прибутку неможливо визначити її рівень. Для цього потрібно співставити показник прибутку з показником витрат ресурсів і за відносним значенням визначити рівень прибутковості підприємства.

Прибуток – це різниця між ціною реалізації та собівартості продукції (товарів, робіт, послуг), між обсягом отриманої виручки та сумою витрат на виробництво та реалізацію продукції [5, с. 84]. Прибуток є формою доходу підприємця, який вклав свій капітал для досягнення певного комерційного успіху, проте він характеризує лише ту частину доходу, яка «очищена» від затрат, понесених на здійснення цієї діяльності.

Необхідно зазначити, що прибуток як важлива категорія ринкових відносин визначає такі функції:

- 1) характеризує економічний ефект – кінцевий фінансовий результат;
- 2) прибуток відіграє стимулювальну функцію – він водночас є фінансовим результатом та основним елементом фінансових ресурсів підприємства;
- 3) прибуток – джерело формування бюджетів різних рівнів [5, с. 85].

Рівень і сума прибутку складаються під впливом безлічі факторів, що впливають на неї як негативно, так і позитивно. Фактори, що впливають на прибуток, численні і різноманітні. Обмежити їх досить важко. Всі фактори, що впливають на прибуток підприємства, поділяються на екзогенні та ендогенні.

До екзогенних факторів належать природні умови, транспортні умови, державне регулювання цін, тарифів, відсотків, податкових ставок та пілг, штрафних санкцій, конкуренція на ринку товарів тощо. Ці фактори не залежать від діяльності підприємства, але суттєво впливають на його прибуток.

До ендогенних факторів належать обсяги виробництва та реалізації продукції, структура продукції, собівартість продукції, якість продукції, ціни та ін. Внутрішні фактори поділяють на виробничі та невиробничі. Виробничі фактори характеризують наявність та

використання засобів і предметів праці, трудових та фінансових ресурсів [3].

Загальний прибуток підприємства становить собою кінцевий результат діяльності підприємства. У його складі враховується прибуток від усіх видів діяльності підприємства: прибуток від реалізації товарної продукції, робіт, послуг – валовий прибуток, прибуток від операційної діяльності, прибуток від звичайної діяльності, прибуток від надзвичайної діяльності. Крім того, розраховують чистий прибуток (прибуток, який залишається в розпорядженні підприємства). Основним складником загального прибутку є прибуток від реалізації товарної продукції. Він становить понад 95% загального прибутку [1].

Важливою для характеристики складників формування прибутку і доходів підприємства є рентабельність, яка більш повно, ніж прибуток, характеризує кінцеві результати господарювання, тому що її величина показує співвідношення між наявними та використаними ресурсами.

Рентабельність є одним із головних вартісних показників ефективності виробництва, який характеризує рівень віддачі активів і ступінь використання капіталу в процесі виробництва. Саме рентабельність характеризує ступінь дохідності, вигідності, прибутковості. Якщо сума прибутку показує абсолютний ефект від діяльності, то рентабельність характеризує міру цієї ефективності, тобто відносний рівень прибутковості підприємства або продукції, що виробляється. Рентабельність як показник дає уявлення про достатність прибутку порівняно з іншими окремими величинами, що впливають на фінансово-господарську діяльність підприємства [1, с. 191].

Показники рентабельності всієї продукції та окремих її видів дають уявлення про окупність (прибутковість) затрат на виробництво і продаж відповідних видів або всієї продукції, тобто про те, скільки прибутку отримує підприємство на одну гривню затрат, укладених для отримання прибутку.

Показників рентабельності існує багато, але завжди в чисельнику буде прибуток, а в знаменнику – витрати, які були здійснені для отримання даного прибутку. Який саме прибуток і які саме витрати будуть прийматися для розрахунку, залежить від того, рентабельність чого необхідно визначити: рентабельність продукції, рентабельність виробництва, рентабельність операційної діяльності, рентабельність інвестиційної діяльності,

рентабельність підприємства, рентабельність активів, рентабельність власного капіталу тощо [4].

Для рентабельного функціонування суб'єктів господарювання в умовах ринкових відносин найбільше значення має виявлення резервів збільшення об'єму продукції, зниження собівартості та ріст прибутку.

Всупереч прямо пропорційному зв'язку впливу обсягу продажу товарної продукції на рівень прибутку зв'язок між величиною прибутку і рівнем собівартості зворотний. Чим нижча собівартість продукції, яка продається і визначається рівнем затрат на її виробництво і продаж, тим більший прибуток, і навпаки.

Затрати на виробництво і продаж продукції, що формують собівартість, – один із найважливіших якісних показників комерційної діяльності підприємств. Склад затрат на виробництво і продаж продукції (робіт, послуг), які включаються в собівартість, регулюється законодавчо.

Собівартість, своєю чергою, знаходиться під впливом багатьох факторів (рівня цін на закуплені для виробництва сировину і матеріали, заробітної плати робітників і службовців тощо), тому під час аналізу зміни собівартості повинні бути виявлені причини її підвищення або зниження, щоб розробити заходи зі скорочення рівня затрат на виробництво і продаж продукції, а отже, зі збільшення прибутку.

Прибуток як кінцевий фінансовий результат діяльності господарюючих суб'єктів формується як із позитивним, так і з негативним значенням, тобто підприємства отримують чистий прибуток, якщо їхня діяльність є прибутковою, або чистий збиток, якщо підприємства не є прибутковим та рентабельним.

Для того щоб зрозуміти проблеми формування прибутку вітчизняних підприємств та визначити необхідність і шляхи підвищення їх прибутковості, розглянемо фінансові результати діяльності підприємств за останні чотири роки (рис. 1).

Бачимо, що протягом останніх років прибутковість підприємств зменшується, та оскільки збитки значно перевищують прибутки, така тенденція присутня на ринку з 2013 р., тоді як у 2012 р. можна говорити про прибутковість підприємств. Починаючи з 2013 р. прибутки, хоч і на незначні суми, зростали, проте бачимо також зростання збитків у 2014 р. порівняно з 2013 р. майже у чотири рази, у 2015 р. ця сума незначно зменшилася.

Зазначимо, що в 2015 р. частка збиткових підприємств становить 26,7% із загальної їх кількості, що на 7,8% менше, ніж у 2014 р.

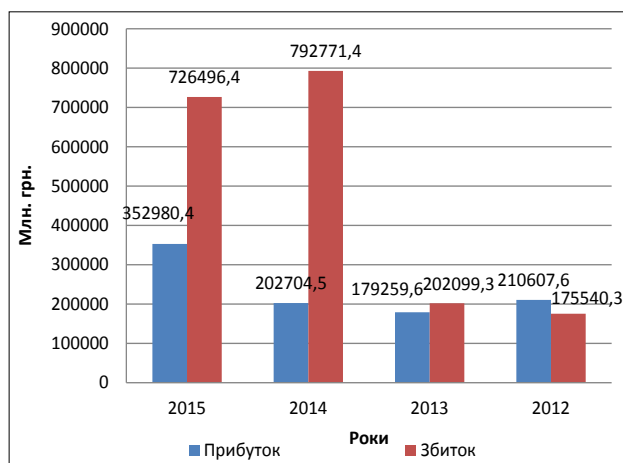

Рис. 1. Чистий прибуток (збиток) вітчизняних підприємств за 2012–2015 рр. [6]

Таким чином, функціонування підприємства в умовах ринку визначається його здатністю приносити достатній прибуток, тому вся діяльність підприємства спрямована на забезпечення зростання прибутку або його стабілізації на певному рівні.

Резерви збільшення сум прибутку та рентабельності пов'язані передусім із напрямками господарювання підприємства. Для успішного функціонування кожен суб'єкт господарювання повинен прагнути до підвищення ефективності своєї діяльності на основі раціонального використання ресурсного потенціалу, збільшення прибутковості виробництва, поліпшення якості реалізованої продукції.

Отже, на підприємствах потрібно приділяти належну увагу плануванню і отриманню прибутку від реалізації продукції. При цьому слід пам'ятати, що на величину прибутку від реалізації товарної продукції впливають як фактори, що не залежать від діяльності підприємства (зміни державних регулюючих цін, природні та транспортні умови тощо), так і фактори, які знаходяться в компетенції підприємств.

Для підвищення рівня прибутковості підприємства можуть упроваджувати заходи в такому порядку:

- організаційні (вдосконалення виробничої структури й організаційної структури управління, диверсифікація виробництва, реструктуризація виробництва тощо);
- техніко-технологічні (оновлення техніко-технологічної бази, переозброєння виробництва, вдосконалення виробів, що виробляються);
- економічні важелі та стимули (вдосконалення тарифної системи, форми і системи оплати праці, прискорення оборотності оборотних коштів тощо).

Шляхи збільшення прибутку і рентабельності продукції

Шляхи збільшення	
Прибутку	Рентабельності
1. Нарощення обсягів виробництва і реалізації продукції	1. Зниження собівартості продукції
2. Поліпшення якості продукції	2. Підвищення продуктивності праці
3. Продаж зайвого устаткування та іншого майна або здача його в оренду	3. Скорочення невиробничих витрат
4. Зниження собівартості продукції за рахунок більш раціонального використання матеріальних ресурсів, виробничих потужностей і площ, робочої сили і робочого часу	4. Впровадження заходів із підвищення продуктивності праці своїх працівників, скорочення адміністративно-управлінського персоналу
5. Диверсифікація виробництва	5. Зменшення витрат на виробництво продукції або застосування сучасних методів управління витратами, однією з яких є управлінський облік. Зниження витрат від браку
6. Постійне проведення наукових досліджень аналізу ринку, поведінки споживачів і конкурентів	6. Удосконалення продукції із середнім рівнем рентабельності, а низькорентабельну зняти з виробництва
7. Грамотна побудова договірних відносин із постачальниками, посередниками, покупцями та ін.	7. Покращення системи маркетингу на підприємстві, потрібно згрупувати свою продукцію за ознакою рентабельності і зосередити увагу на тій продукції, яка є високорентабельною, та ін.

Якщо почати проводити зміни не в такому порядку, то позитивні зрушення в ефективності діяльності можуть бути малопомітними або відсутніми взагалі.

Якщо ж розглядати прибуток та рентабельність як складники прибутковості, то одним із факторів їх зростання та підвищення ефективності виробництва є його розширення, тобто збільшення обсягів виготовлення товарів і послуг. Здійснити це можна двома шляхами [2, с. 124]:

- за рахунок збільшення кількості залучених у виробництво факторів (екстенсивний шлях);

- за рахунок поліпшення технологій (інтенсивний шлях).

Для того щоб підприємства України в сучасних ринкових умовах працювали стабільно та отримували прибуток, пропонуємо такі шляхи і методи збільшення прибутку і рентабельності (табл. 1).

Запропоновані заходи можуть використовуватися вітчизняними підприємствами для підвищення прибутковості своєї діяльності в нинішніх умовах в Україні. Проте підприємства повинні активно шукати всі можливі шляхи вдосконалення виробництва, підвищення конкурентоспроможності власної продукції, що повинно сприяти зростанню прибутку та рентабельності підприємства.

Висновки з цього дослідження. Отже, для того щоб підприємство було прибутковим, воно повинне найбільш повно використовувати ресурси, що знаходяться в його розпорядженні. Збільшення випуску знижує витрати на одиницю продукції, тобто витрати на її виготовлення в розрахунку на одиницю продукції знижуються, а отже, знижується собівартість, що в остаточному підсумку веде до збільшення прибутку від реалізації продукції. Ну а крім цього, додаткове виробництво рентабельної продукції вже саме по собі дає додатковий прибуток.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Єпіфанова І.Ю. Прибутковість підприємства: сучасні підходи до визначення сутності / І.Ю. Єпіфанова, В.С. Гуменюк // Економіка та суспільство. – 2016. – Вип. 3. – С. 189–192 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economyandsociety.in.ua>.
2. Мелень О.В. Актуальні питання прибутковості підприємства та шляхи її збільшення / О.В. Мелень, Ю.Ю. Холондач // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія «Технічний прогрес та ефективність виробництва». – 2015. – № 25. – С. 123–126.

3. Романова Т.В. Чинники, що впливають на збільшення прибутку підприємств України в сучасних умовах / Т.В. Романова, Є.О. Даровський // Ефективна економіка. – 2015. – № 4.
4. Чигріна К.О. Рентабельність підприємства та шляхи її підвищення / К.О. Чигріна // Науковий огляд. – 2015. – № 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oaji.net/articles/2015/797-1426331955.pdf>.
5. Ярошевич Н.Б. Фінанси підприємств : [навч. посіб.] / Н.Б. Ярошевич. – К., 2012. – 341 с.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.